

РУҲИЙ ТАРБИЯДА ТАВҲИДНИНГ АҲАМИЯТИ

Тўхтаев Алибек Шарафитдин ўғли
Ўзбекистон халқаро ислом академияси
магистрант

Аннотация. Мазкур мақолада оламнинг Яратувчиси борлиги ва Унинг ягоналиги тўғрисидаги Ислом уламолари томонидан келтирилган далиллар баён қилинади. Бошқа таълимот вакилларининг ҳам қарашлари келтирилади. Ушбу қарашларга ислом уламолари томонидан билдирилган раддиялар ёритилади. Яратувчи ҳеч қандай маконда эмас деган ғоя қувватланади. Маълумотлар ишончли манбалардан олинган.

Калит сўзлар: Дин, ғоя, тавҳид, ширк, монотеизм, политеизм, ақида, эътиқод, илм, ҳаёт.

КИРИШ.

Ислом динининг энг асосий ғояси бу – Аллоҳни Ягона деб эътиқод қилишдир. Аслида, кишининг мусулмонлиги айнан мана шу эътиқодга муносабати билан билинади. Яъни мусулмон киши: Албатта, Аллоҳ таоло бирдир, Унинг бирор бир шериги йўқдир, дея эътиқод қилади.

Ушбу ақидага санавийлар мажусийлар, насронийлар, табиатшунослар ва фалакиётшунослар қарши фикр билдиришган.

Санавийлар ва мажусийлар иккита илоҳ мавжуд: Бири яхшилик яратувчиси, иккинчиси ёмонлик яратувчиси деб ҳисоблашган. Уларнинг баъзилари яхшилик яратувчисининг исмини Яздон ёки Ахурамазда, ёмонлик яратувчисининг исмини Аҳриман деб атаганлар. Бошқа бирлари эса яхшилик яратувчисининг исмини Нур, ёмонлик яратувчисининг исмини Зулмат деб атаганлар.

Насронийлар яратувчи Зот учтанинг учинчисидир дейишган ва уни учта асос билан ифодалаган: Зот, Илм ва Ҳаёт. Насронийларнинг баъзилари эса бошқача ифодалашган: Ота – Аллоҳ таолони назарда тутганлар, Ўғил – Исо алайҳиссаломни назарда тутганлар, Хотин – бундан Марям онамизни назарда тутганлар. Аллоҳ таоло уларнинг ҳаммалари айтаётган нарсалардан буюк, олий Зотдир[1,39].

Баъзи табиатшунослар дунёнинг асоси тўрттадир деб ҳисоблашган: ҳарорат, совуқлик, намлик ва қуруқлик. Яъни борлиқдаги ҳамма нарса мана шу тўртта унсурдан ташкил топган, дейишган. Ушбу тўртта унсурни абадий бор деган ғояни илгари суришган.

Фалакиётшунослардан баъзилари эса Яратувчилик нисбатини еттита нарсага беришган: Сатурн, Юпитер, Марс, Қуёш, Венера, Меркурий ва Ой.

Ислом уламолари Яратувчи ягона Аллоҳдир ва бу Қуръон ва суннат билан собит дейишади. Албатта, мусулмон бўлмаган киши Қуръон ва суннатдаги

далилни тан олишмайди. Шунинг учун ислом уламолари Яратувчининг ягоналигини ақлий далиллар билан исботлашга киришади.

Мавжудлик қўидаги учта кўринишдан ташқарида бўла олмайди:

- Вожибул вужуд. Бор бўлиши зарур бўлган нарса вожибул вужуд дейилади. Шу билан бирга бундай нарсанинг яратилганлиги тасаввур қилинмайди. У азалдан бор ва боқий нарса ҳисобланади. Уни фақат Аллоҳ таолога нисбатан ишлатиш мумкин.

- Мумкинул вужуд. Бундай нарсанинг бор бўлиши ҳам йўқ бўлиши ҳам, яъни умуман яратилмаслиги ҳам ёки яратилиши ҳам тасаввур қилинади. Борлиқтаги барча нарсалар бор бўлиши ҳам йўқ бўлиши мумкин. Шунинг учун ҳам уларнинг барчаси мумкинул вужуд ҳисобланади.

- Мустаҳилул вужуд. Бор бўлиши, ёки яратилиши тасаввур қилинмайдиган нарса. Масалан Аллоҳ таоло яна бир Аллоҳ ярата оладими деган савол ноўрин. Зеро, бу мумкин бўлмаган, имконсиз нарса. Шунинг учун ҳам бундай нарсани мустаҳилул вужуд деб номлаймиз[7,23].

Яратувчи Зот ўз зотига кўра борлиги, яъни “Вожибул вужуд” бўлиши лозимлигини айтиб ўтдик. Зеро, Аллоҳ таолони йўқ дейиш, борлиқ ўз-ўзидан пайдо бўлган дейишга олиб боради. Замонавий илм-фан шуни исботлайдики, ҳеч бир нарса ўз-ўзидан пайдо бўлиб қолмайди. Демак, борлиқ, ундаги инсонлар-у, барча нарсалар яратилган.

Демак, Яратувчи Зотгина вожибул вужуд ҳисобланар экан. Бу нарса эса фақат битта Зотдагина бўлиши тасаввур қилинади. Бунинг далили шуки агар яратувчи иккита дейилса, улардан бири битта жисмда ҳаётни яратишни ирода қилган бўлса, бошқаси эса айна шу жисмда ўлимни яратишни ирода қилган бўлса, бундай ҳолатда ё иккаласининг ҳам иродаси амалга ошади ёки улардан фақат биттасининг иродаси амалга ошади. Иккаласининг ҳам иродаси амалга ошиши мумкин эмас. Чунки, бир жисм ҳам тирик, ҳам тирик эмас бўла олмайди. Агар улардан бирининг иродаси амалга ошиб бошқасиники ошмаган бўлса, иродаси бекор бўлгани бўйсундирилган бўлади. Бўйсундирилган эса асло илоҳ бўла олмайди[1,41].

Агар шу ҳолатда улардан бири шеригининг қайси бир жисмда ҳаётни ирода қилганини билиб, унга мувофиқ келиб, тескари бўлмаслик учун ўша жисмда ўлимни ирода қилмаган бўлсачи деган фикр бўлиши мумкин. Зеро, ҳақиқатдан ҳам ирода илми лозим тутати. Мазкур илм билан у шериги билан ўртасида қарама-қаршилиқ келтириб чиқармаслиги мумкин-ку деган мулоҳаза билдирилса.

Унга жавоб тариқасида айтиш мумкинки, ўзаро мувофиқ иш тутишнинг иккита ҳолати бор: зарурий ёки ихтиёрий.

Агар бу мувофиқ иш тутиш зарурий бўладиган бўлса, ҳар иккаласи ҳам шеригига мувофиқ иш тутишга мажбур бўган бўлади. Бундай ҳолатда эса ҳар

иккаласи ҳам ожиз бўлиб қолади. Яъни, иккинчиси билан келишиб ишлашга мажбур зотга айланиб қолади.

Агар ихтиёрий равишда мувофиқ иш тутишади дейилса, бунда ўртасида мухолифлик юзага чиқиши мумкин бўлиб қолади ва ўртада тақсимлаб олиш бошланади. Тақсимлаб иш олиб бориш ҳам ожизлик белгисидир.

Яратувчи иккита: нур ва зулмат дейдиганларга раддияга келадиган бўлсак, айтамызки: “Улар зулматни пайдо бўладиган нарса дейишда биз билан мувофиқ. Яъни улар ҳам зулмат пайдо бўлган нарса дейишади. Шундай экан айтамызки: зулмат ўз-ўзидан бор бўлганми ёки уни нур яратганми? Агар ўз-ўзидан бор бўлган дейилса, бир нарсанинг яратувчисиз бор бўлишини мумкин бўлиб қолади. Бу эса яратувчини инкор қилишдир. Бу ерда иккита яратувчини исбот қилишмас, балки бир нарсанинг яратувчисиз бор бўлишини даъво қилиш юзага чиқиб қолади. Агар “қоронғулик нурнинг яратиши билан юзага келган” дейилса, ёмонликларнинг, ёвузликларнинг аслини нур яратган бўлиб қолади. Бу эса нур фақат яхшиликни яратади деган қарашларига тескари бўлиб қолади[1,42].

Учталига келадиган бўлсак, бу ҳам ботилдир, чунки учта аслга тақсимлашга ақл жиҳатдан ҳам нақл жиҳатдан ҳам ҳеч қандай далил йўқдир. Улар зотни илм ва ҳаёт билан қўшиб учта дейишди. Нимага шу учтага қудрат ва иродани ҳам қўшиб бешта дейишмаган, нима учун самиъ ва басарни ҳам қўшиб еттита дейишмаган ва улардан бошқа комил сифатларини ҳам қўшиб кўпайтиришмасдан шу учта билан чегаралаб қўйишган?

Марям онамизни хотин дейиш ва Исо алайҳиссаломни ўғил дейиш ҳам ботилдир. Чунки бунда эҳтиёжмандликни ва жузларга бўлинишини исбот қилиб қўйиш бўлади. Буларнинг барчаси яратувчининг эмас, балки яратилган нарсаларнинг белгиларидандир[1,43].

Табиатшуносларга раддия беришга келадиган бўлсак, ҳарорат, совуқлик, қуруқлик ва намлик – буларнинг барчаси аразлардир. Яъни улар мустақил бор бўлиб тура олмайдилар, уларда боқийлик йўқ. Янаям соддароқ қилиб айтганда, ҳарорат, совуқлик, қуруқлик ва намлик каби нарсаларнинг ўзини тасаввур қилиб бўлмайди. Уларни бошқа нарсага қўйиш билангина таниш мумкин. Масалан совуқ ҳаво, совуқ сув, қуруқ тупроқ, нам ер каби бошқа нарсага нисбатан билинади.

Улар соатма соат пайдо бўлиб боради ва уларнинг турадиган жойлари ҳам яратилган нарсаларнинг ўринларидир. Агар қўлингизга иссиқ пиёлани бериб, бу иссиқ деса, сиз пиёладаги иссиқликни ҳис қиласиз. Агар пиёлани қўлингиздан олиб, лекин иссиқни қолдирдим, қўлинг куйишда давом этаверсин дейишса, ундай кишини ақлан заиф дейсиз. Шунга кўра уларнинг маконлари яратилганлиги каби ўзлари ҳам яратилган, демак албатта уларга бир яратувчи лозим бўлади.

Мунажжимларга раддия қиладиган бўлсак, айтамызки: “Мана бу юлдузларнинг барчаси айланиб, битта бурждан иккинчи буржга кўчиб

юрувчидир, бир ҳолатдан иккинчи ҳолатга айланиб турувчидир: кўтарилиш, камайиш, тутилиш, ёрқин бўлиш, пастга тушишларнинг барчаси қандайдир бир куч остида бирлаштирилган эканининг белгилари ҳисобланади. Яратувчи Зот Аллоҳ таоло ягона ва барча нарсаларни ўзига бўйсундирувчи Зотдир. У ҳеч қандай тизимга бўйсиниб ҳаракат қилиб турмайди. Шундай экан юлдузлар-у, барча само жисмлари яратувчи бўла олмайди. Балки, улар яратувчининг низоми остида ҳаракат қилувчи жисмлардир.

Оламнинг Яратувчиси жисм бўлиши ёки бирор суратда бўлиши, ёки бирор тарафда бўлиши ёки бирор бир маконда бўлиши муҳол (соғлом ақл инкор қиладиган нарса) ҳисобланади.

Жисм деганда жавҳарларнинг жамланиши тушинилади. Ҳар бир жамланган нарсани ажралиши ҳам мумкин бўлади. Шунингдек, қандайдир бир миқдори бўлади. Уни ушбу миқдордан каттароқ ёки кичикроқ деб тасаввур қилиш ҳам мумкиндир. Айнан бир миқдор билан хосланишини фақатгина бошқа бир хословчи билангина амалга оширилади[7,52].

Шунингдек, сувратлар ҳам хилма-хил бўлади. Яратувчи барча сувратларда дейиш муҳол. Ушбу сувратларнинг баъзисида бўлиш эса бошқа бир хословчининг хослаши билан юзага чиқади.

Шунингдек, Яратувчини бирор тарафда деган сўз ҳам ботилдир. Чунки У Зотни бир тарафда дейиладиган бўлса, у ундан бошқа тарафларда эмас деган маънони ифодалайди. Баъзи бир тарафга хослаш эса фақатгина хословчи билан бўлади. Чунки ким бирор нарсанинг бир тарафида турадиган бўлса, албатта ўша иккиси ўртасида маълум бир масофа бўлиши лозим бўлади. Мазкур масофа ўша миқдоридан кўп ва кам ҳам бўлиши мумкиндир. Шундай экан ўша миқдордаги масофни хословчи бўлиши лозим бўлади. Чунки шу миқдордан бошқа миқдор ҳам бўлиши мумкин эди.

Сўнгра уламолар айтадики, Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло тепа тарафда туриши билан мадҳ қилинмайди. Чунки кўриқчи ҳам бир маконда туриши эътиборига кўра султондан баланд тарафда туриши мумкин. Ваҳоланки султон мартаба жиҳатидан кўриқчидан юқори ҳисобланса ҳам.

Шунингдек, дуо вақтида қўлларни осмонга кўтариш ҳам “таъаббуд” (яъни бандалик иши эътиборидан)дир[3,18]. Бу иш худди саждаларда пешонани ерга қўйиш ва намозда Каъбага юзланиш сингари ибодат маъносидаги ишдир.

Демак мазкур билдирилган фикр-мулоҳазалар шуни кўрсатадики, бугун баъзи ҳудудларда кўзга ташланаётган қабрларга, тош-дарахтлар каби буюмларга сиғиниш, улардан нималарнидир дуо қилиб сўраш, улардан мусибатлар пайтида ёрдам сўраш, уларга атаб қурбонликлар сўйиш, саждалар қилиб ибодат қилиш энг катта хато ва мусибат ҳисобланади.

Баъзи кишиларни ғайри табиий иш содир қилди дея, уни илоҳлаштириш эса, ундан ҳам катта мусибатдир. Илоҳлаштириш нима билан бўлади. Тўғри ҳеч

ким бирор кишини у худо деб атамаётгандир. Лекин, ўша битта шахснинг олдига борсам, ишим яхши, бўлмаса юришмай қолади деб эътиқод қилиш уни илоҳлаштиришнинг бир кўриниши ҳисобланади.

АДАБИЁТЛАР:

1. Мулла Али Ал-Қорий. Шарху фикҳил акбар. – Байрут: “Дарун нафаис”, 2009.
2. Муҳаммад Анвар Бадаҳшоний. Талхису шарҳи Ақидатит Таҳовийя. – Карачи: “Замзам бабилшарз”, 1409.
3. Аллома Абул Ҳасан Али ан – Надавий. Ал-Ақийда ал-Исломия ас - Сунния. – Байрут: “Дарут турос”, 2008.
4. Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. Тафсири Ҳилол. – Т.: “SHARQ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси, 2008.
5. Нуруддин Собуний. Китабул бидоя фи усулиддин. – Миср: Дорул маориф, 1929.
6. Мулла Али Ал-Қорий. Зовул маъалий. – Байрут: Дорул Байрутий, 2006.
7. Умар ибн Муҳаммад Насафий. Ақоид. – Карачи: Мактабатул Мадина, 2009.

